

Рішення разової спеціалізованої вченої ради про присудження ступеня доктора філософії

Разова спеціалізована вчена рада Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України прийняла рішення про присудження ступеня доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки на підставі прилюдного захисту дисертації «Наративні моделі української повісті 2010-х років» зі спеціальності 035 Філологія 12 вересня 2022 року.

Резніченко Юлія Олегівна, 1994 року народження, громадянка України, освіта вища: 2018 року закінчила Дніпровський національний університет імені Олеся Гончара зі спеціальності 035 Філологія (спеціалізація 035.01 українська мова і література), отримала диплом магістра з відзнакою.

Навчається в аспірантурі Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара з 2018 року дотепер.

Дисертацію виконано в Дніпровському національному університеті імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України.

Науковий керівник – Олійник Наталія Петрівна, кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедри української літератури Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара.

Здобувачка має 16 наукових праць за темою дисертації, із яких: 4 – у наукових фахових виданнях України, 5 – в інших періодичних наукових виданнях, 7 тез доповідей на всеукраїнських і міжнародних наукових конференціях.

1. Резніченко Ю. О. Відтворення успішної адаптації до емігрантського життя в нарації сучасної української повісті (М. Матіос «Армагедон уже відбувся», Л. Таран «Тінь оливи інакша, ніж затінок вишні»). *Наукові праці*. Серія: Філологія. Миколаїв: Чорноморський національний університет імені Петра Могили, 2019. Т. 325. Вип. 313. С. 87–90.

2. Резніченко Ю. О. Мова тіла в українській жіночій повісті 2010-х років: наративний вимір. *Сучасні літературознавчі студії*. Київ: Київський національний лінгвістичний університет, 2019. Вип. 16. С. 147–151.

3. Резніченко Ю. О. Роль паратекстуальних елементів у визначенні нарації в сучасній українській повісті. *Таїни художнього тексту (до проблеми поетики тексту)*. Дніпро: Ліра, 2018. Вип. 23. С. 93–101.

У дискусії взяли участь голова і члени разової спеціалізованої вченої ради та присутні на захисті фахівці:

Попова І. С., доктор філологічних наук, професор, декан факультету української й іноземної філології та мистецтвознавства Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України. Зауважень немає.

Гребенюк Т. В., доктор філологічних наук, професор, професор кафедри культурології і літературознавства Запорізького державного медичного університету Міністерства охорони здоров'я України висловила такі зауваження щодо змісту дисертаційної роботи.

1. Рецензована дисертація має надзвичайно солідну й переконливу вкоріненість у історико-літературний дискурс. Проте на захисті хотілося би почути детальніше обґрунтування вибору дисертанткою для аналізу творів саме такого періоду – 2010-ті. Адже ця декада не видається помітно своєрідною на тлі, наприклад, попередньої. Якщо є якісь історико-літературні або світоглядні риси, які дають підстави для їх виокремлення, то в дисертації вони не проартикульовані чітко й уповні переконливо.

2. Відзначаючи бездоганну академічну доброчесність самої дисертантки в роботі з джерелами, зауважу, що одне з джерел, на яке вона періодично покликається, – Ткачук О. М. Наратологічний словник. Тернопіль: Астон, 2002. 173 с., – викрито у плагіюванні словника Дж. Принса: Gerald Prince. A Dictionary of Narratology. Lincoln: University of Nebraska Press, 1989. Очевидно, що авторці Ю. О. Резніченко не було відомо про це, тож це моє зауваження є, по суті, закликком бути пильнішою в доборі джерел надалі.

3. Попри дуже зважене й скрупульозне ставлення дисертантки до теоретичної бази дослідження, художня сутність метамодернізму в дисертації передана неточно. Зокрема, не згадуються такі його важливі ознаки, як коливання між іронією і щирістю, використання постмодерністських технік, але зі зміненими функціями, відновлення етичного впливу літератури, її соціальної функції тощо; основоположні в розглядуваній темі праці Тимотеуса Вермюлена й Робіна ван ден Аккена та Сета Абрамсона не згадані. Дисертацію Ю. О. Резніченко характеризує надзвичайна концептуальна щільність і насиченість, прагнення обґрунтувати буквально всі терміни, вжиті на її сторінках. Але, оскільки однаково глибоко прокоментувати всю терміносистему неможливо, можна було б і не братися за деякі її відгалуження (як-от, дискурс метамодернізму або заглиблення в психоаналіз), адже дисертаційне дослідження має певні обмеження в обсязі.

4. Уживаний у дисертації термін «герой» через його застарілість, зайві смислові конотації і невідповідність наратологічному контексту дослідження варто було б замінити на інший (наприклад, протагоніст, головний персонаж тощо).

5. Виокремлення оповіді й розповіді, оповідача й розповідача видається зайвим, адже в тексті дисертації правомірно вжито поняття, які різною мірою дублюють нюанси їх смислів і є влучнішими (оповідь від першої або третьої особи, гомодієгетичний, гетеродієгетичний, екстрадієгетичний, інтрадієгетичний тощо).

6. Подекуди в дисертації трапляються стилістичні огріхи (наприклад, «Нарацію повісті повсякчас акомпановано маркерами спогадів» (с. 118), «Декларування суджень-оцінок наратора посилено зі зростанням аморальності поведінки героїні» (с. 123), «В аналізованому творі можна простежити ознаки

не тільки лінійно-ретроспективної, а й менш актуалізовані прикмети ризомної наративної моделі» (с.128)).

Опонент зазначила, що вказані зауваження й питання не знижують наукової цінності роботи, адже згадувані окремі неузгодженості свідчать про активний науковий пошук дисертантки й оригінальність її підходу до аналізованих творів.

Мацевко-Бекерська Л. В., доктор філологічних наук, професор, завідувачка кафедри світової літератури Львівського національного університету імені Івана Франка Міністерства освіти і науки України поставила низку питань, що потребують уточнення:

1. У дисертації представлено детальний аналіз жанрової динаміки повісті в наратологічному ракурсі (підсумком є таблиця 1.1, с. 49) – чи можна визначити певні домінуючі наративні моделі в повісті XI–XVIII століть, 1830 – 1990-их років, 1990-их років, 2010-их років? Яка наратологічна константа могла б стати визначальною в такій типології? І чи можемо визначити відмінності (які саме?) у моделюванні художнього наративу повісті 1990-их і 2010-их років?

2. У дисертації відзначено, що постмодерному текстові притаманна наявність кількох нараторів. Водночас поліцентровість викладу була однією з яскравих прикмет української прози кінця XIX – початку XX ст. Чи можемо твердити про наративну традицію в організації художнього викладу і чим могла би бути зумовлена тенденція до «наративного багатоголосся» в українській літературі?

3. Які основні принципи зумовили вибір повістей для дослідження?

4. Як підсумок здійсненого дослідження (уважного прочитання літературно-художніх творів, вмілого застосування наратологічного інструментарію для аналізу та систематизації викладу) – які ознаки наративного новаторства засвідчені в українській повісті 2010-их років?

Опонент наголосила, що висловлені питання не мають принципового характеру, не применшують наукової ґрунтовності та практичної цінності здійсненого дослідження і не впливають на загальну позитивну оцінку дисертації.

Кропивко І. В., доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української літератури Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України висловила окремі дискусійні питання і зауваження.

1. Приємно зауважити ґрунтовну теоретичну базу дослідження Ю. Резніченко та усвідомлено виписану методику його реалізації. Водночас у переліку методів, використаних у дисертації, відсутня когнітивістика, хоч у дисертації наголошено на виявленні в межах жанру сталих і плинних ознак, що є одним із центральних аспектів цієї методології. Інші ключові ракурси когнітивної генології, зокрема увиразнення механізмів жанрового мислення автора і читача, не є визначальними для рецензованого дослідження.

2. Дискусійним уявляється твердження дисертантки про сумнівний рівень художньо-естетичної вартісності повістей другої групи: «...слабко вмотивовані характери деяких персонажів, роз'єднаність текстової структури, надмірні теоретичні відступи зумовлюють певні прогалини у формуванні художньо-естетичної вартісності повістей нелінійної групи наративних моделей, доводячи, що жанрова плинність пріоритетна для їхнього розуміння» (с. 219). Імовірно, авторці потрібно було наголосити на відмінності принципів творення художнього світу творів, а не говорити про залежність цінності твору від його наративної моделі.

3. Таблиці в додатках А і Б доречно було б доповнити інформацією про специфіку оприявлення в текстах різних груп базових параметрів повісті, зазначених у дисертації, а саме «виразність приватної, особистісної історії, часто презентованої крізь призму спогаду; відчутне звучання голосу наратора (рідше кількох), який доволі вправно забезпечує плин тексту від імені «Я», хоча й може не бути прямою проєкцією автора-письменника; актуалізація внутрішньої фокалізації в розповідній манері кількох повістярів, завдяки чому вияскравлено позицію героя» (стор. 78).

Ці часткові зауваження й уточнення, на думку рецензента, не впливають на дисертаційну концепцію та висновки, які є досить виваженими й підтвердженими як аналізом текстів, так і теоретичними розмислами.

Шаф О. В., доктор філологічних наук, доцент, професор кафедри української літератури Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України також висловила окремі дискусійні питання і зауваження.

1. Варто відзначити як позитивні широту методологічного арсеналу та ефективність його застосування: провідні генетичний та наратологічний підходи доповнено залежно від характеру тексту й наративної моделі в ньому сучасним методологічним інструментарієм деконструктивізму, психоаналізу, гендерних студій. Однак ефективність останніх була б вища, якби здобувачка взяла до уваги напрацювання гендерної наратології західних (С'юзен Лансер, Елізабет Ленгленд, Кімберлі Рейнолдс, Гелен Моглен, Карен Макфарлейн) та українських (Л. Штохман) учених, зокрема в аспектах проговорення жіночої травми, фемінної історії, а також постмодерністсько-деконструктивістського теоретизування.

2. У розділі 3 дисертації, присвяченому нелінійним наративним моделям у сучасних повістях, визначено з різним ступенем конкретизації ознаки нетрадиційного структурування оповіді / розповіді, більшість з яких мають стосунок до постмодерністських стратегій письма, що виявляють тенденцію переходу до метамодерністських. Доречна актуалізація стильового чинника типологізації наративу створює, однак, відчуття дисбалансу, адже в розділі 2 під час розгляду лінійних наративних моделей апеляція до стильової парадигми фактично відсутня.

3. У зв'язку з попередньою позицією варто відзначити певну умовність поняття «кризомна модель» у її дослідницькому застосунку Ю. О. Резніченко,

оскільки поняття ризоми, сформульоване в постструктуралізмі як загальний принцип постмодерного (де)структурування, позначає в дисертації сукупність стильових прийомів і практик, передусім гри з читачем та фрагментації тексту, зміну / поліфонію «голосів». Зазначена стильова парадигма не є ризомою, хоч опосередковано й дотична до неї в естетичному полі постмодернізму.

4. Дисперсна наратологічна модель, про яку йдеться в підрозділі 3.2, так само, як і ризомна, асоціативно відсилає до постмодерністської епістемології. Обидва поняття синонімізуються на ґрунті фрагментарності, гетерогенності, «розпорошення», децентрованості, що водночас умотивовує уналежнення ризомної і дисперсної моделей до нелінійної групи. Номінування наративної моделі, що передбачає (авто)психотерапевтичні рефлексії, психоаналіз ситуацій і взаємин, *дисперсною*, відкриває простір для дискусії і продовження досліджень у цьому напрямі. Можливо, здобувачці в підрозділі 3.2 варто обережніше формулювати свої спостереження, бо вислів на кшталт «предметом розмислів персонажів нерідко є витіснені емоції й комплекси» (с.180) звучить оксюморонно: якщо психічний матеріал витіснено, то його не можна осмислити, якщо герої рефлексують власні емоції, то вони вже не витіснені, а перебувають у сфері свідомості.

Як зазначила рецензент, ці часткові зауваження й уточнення не впливають на високу оцінку якості, результативності дослідження, вираженості концепції та вагомості висновків.

Олійник Н. П., кандидат філологічних наук, доцент, завідувачка кафедри української літератури Дніпровського національного університету імені Олеся Гончара Міністерства освіти і науки України. Зауважень немає.

Результати відкритого (онлайн) голосування:

«За» – 5 членів ради

«Проти» – немає

На підставі результатів відкритого (онлайн) голосування разова спеціалізована вчена рада присуджує Резніченко Юлії Олегівні ступінь доктора філософії з галузі знань 03 Гуманітарні науки зі спеціальності 035 Філологія.

Голова
разової спеціалізованої
вченої ради

(підпис)

Ірина ПОПОВА